

MOE-LANDERS KRIJGEN ZICHT OP FATSOENLIJKE WOONRUIMTE

“Onacceptabel.” Zo oordeelde de Tijdelijke commissie Lessen uit recente arbeidsmigratie van de Tweede Kamer in 2011 over de ‘schrijnende huisvestingssituatie’ van arbeidsmigranten uit voornamelijk Midden- en Oost-Europa. Het was voor alle betrokkenen een wake-up call. “Iedereen is in beweging gekomen. En we boeken inmiddels ook resultaat. Maar het is wel zaak om elkaar, ook nu het wat beter gaat, bij de les te houden.”

DOOR ERIC HARMS, FREELANCE JOURNALIST @EMHARMS

Voor het huis in aanbouw stapt een Poolse bouwvakker uit zijn sjofele werkbusje. Of er in de buurt een goedkoop hotel te vinden is waar hij en zijn maten kunnen overnachten, vraagt hij. Een simpele bed & breakfast misschien? Helaas, op de Vinex-locatie waar zij de komende maanden aan de slag moeten, zijn dit soort voorzieningen niet te vinden. En het is nog maar de vraag of die er in de oude stad aan de andere kant van het kanaal wel zullen zijn.

Toch is de kans daarop de afgelopen jaren wel degelijk toegenomen. Nog steeds kunnen de woonomstandigheden van veel arbeidsmigranten als erbarmelijk en soms zelfs mensonterend worden getypeerd. Maar veel gemeenten, woningcorporaties, commerciële huisvesters en werkgevers hebben wel degelijk de handen ineen geslagen om het aanbod short stay en mid stay huisvesting voor EU-arbeidsmigranten te vergroten.

Een deel van de EU-arbeidsmigranten vormt de zogeheten ‘MOE-landers’. Dat is een verzamelnaam voor arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa: Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Estland, Letland en Litouwen (in 2004 toegetreden tot de Europese Unie), en Roemenië en Bulgarije (per 1 januari 2007 toegetreden). De eerste groep kon al langer op de Nederlandse arbeidsmarkt terecht, voor Roemenen en Bulgaren is deze pas sinds 1 januari 2014 opengesteld.

Exacte cijfers over het aantal in Nederland verblijvende MOE-landers

ontbreken. Prof. dr. Peter van der Heijden van de Universiteit Utrecht heeft in 2013 wel een schatting gemaakt van het aantal migranten uit Midden- en Oost-Europa. Hij kwam uit op een totaal van ongeveer 340.000 mensen, maar dat aantal is sindsdien zeker gegroeid. Van een toevloed aan Bulgaren en Roemenen blijkt vooralsnog echter geen sprake te zijn: dagblad Trouw signaleerde in een recent artikel over Bulgaren en Roemenen dat er sinds begin dit jaar slechts een miezerig stroompje van enkele honderden nieuwe toetreders op gang was gekomen.

Hoeveel het er feitelijk ook zijn, duidelijk is in ieder geval dat de MOE-landers als groep met een gigantisch imago probleem kampen. Omdat ze volgens velen de Nederlandse arbeidsmarkt zouden verpesten door hun bereidheid om goedkoper en harder te werken. Maar ook omdat ze teveel zouden drinken, lawaai maken, hun rotzooi niet opruimen en het liefst bij elkaar wonen. Kortom: mensen die in meer dan een opzicht overlast veroorzaken.

KERKEBÖSKE

Fons Merken, adviseur speerpunten van de corporatie Wonen Limburg, kan zich daar behoorlijk over opwinden. “Overlast? Ik spreek dat tegen. Overlast is iets wat de maatschappij creëert, en niet deze groep. Het is voor het grootste deel beeldvorming: het staat in de krant, men ziet wel eens iets op tv, en opeens heeft iedereen er last van. Maar dat is pertinent niet het geval. Natuurlijk: als de omstandigheden slecht zijn en veel mensen elkaar op de lip zitten terwijl ze elkaar helemaal niet kennen, dan is het logisch dat dat soms tot ellende leidt. Ik ben op situaties gestuit, dat acht mannen op een ruimte

Bulgaars Poolse winkel in Schiedam
(Foto Peter Hiltz/Hollandse Hoogte)

van 48 vierkante meter het met elkaar moesten zien te rooien. Geloof me: dan ga je vanzelf wel drinken. Maar ik bestrijd dat dit altijd en overall zo is.”

Toch was Wonen Limburg een van de eerste corporaties, die in 2009 tot de conclusie kwam dat arbeidsmigranten een probleem hadden. Maar dat probleem was niet zozeer de overlast die zij zouden veroorzaken, als wel hun dramatische woonsituatie. Merken: “We hebben diverse onderzoeken laten doen, onder andere naar het welzijn van arbeidsmigranten. Van de uitkomsten zijn veel partijen in deze regio enorm geschrokken.”

Zozeer zelfs dat elf gemeenten, de provincie, en een groot aantal belangenorganisaties en maatschappelijke instellingen in Noord- en Midden-Limburg besloten de handen ineen te slaan en met elkaar afspraken te maken om gezamenlijk de woon-, werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten te verbeteren. Het leidde op 1 april 2011 tot ondertekening van de zogeheten verklaring van Kerkeboske en de start van het regionale project ‘Het belang van arbeidsmigranten’.

Merken: “Dat we in deze regio de arbeidsmigranten hard nodig hebben, stond voor iedereen als een paal boven water. Dat zal zelfs Geert Wilders moeten erkennen, als hij tenminste zijn asperges wil kunnen blijven eten. Waar het aan ontbrak was een regionale aanpak. En die is er gekomen dankzij de Kerkeboske verklaring. Vanaf dat moment stonden alle neuzen dezelfde kant op, gericht op samenwerking in plaats van concurrentie.”

LANDELIJK VERVOLG

De Limburgse aanpak kreeg een landelijk vervolg, nadat de Tijdelijke

commissie Lessen uit recente arbeidsmigratie (Lura) van de Tweede Kamer in november 2011 met haar eindrapport was gekomen. Het oordeel van de commissie was dan ook niet mals: Nederland bleek tot dat moment niet in staat te zijn geweest de toestroom van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa in goede banen te leiden.

‘Ik ben op situaties gestuit, dat acht mannen op een ruimte van 48 vierkante meter het met elkaar moesten zien te rooien. Geloof me: dan ga je vanzelf wel drinken’

“De commissie is geschrokken van het groot aantal malafide uitzendbureaus en de slechte, soms schrijnende, huisvestingsituaties van arbeidsmigranten”, concludeerde de commissie. “Gebrekkige huisvesting en overbewoning zorgen niet alleen voor onwenselijke situaties voor de migranten zelf, maar leiden ook tot grote overlast in sommige wijken. Migrantten worden onderbetaald door hun werkgevers en huisjesmelkers laten migranten te veel betalen voor kleine en slechte huisvesting. Dit acht de commissie onacceptabel. De commissie is van oordeel dat het kabinet op korte termijn deze negatieve effecten van arbeidsmigratie voortvarend zou moeten bestrijden.”

De Haagse wijk Transvaal 's ochtends rond vijf uur worden Bulgaren op straat opgepikt om aan het werk gaan

(Foto Arie Kievit / Hollandse Hoogte)

Het bleek voor velen de zo dringend noodzakelijke wake-up call: de penibele situatie waarin veel MOE-landers zich bevonden moest met spoed daadwerkelijk verbeterd worden. Dat besef kreeg zijn concrete vertaling in de 'Nationale verklaring (tijdelijke) huisvesting EU-arbeidsmigranten', die op woensdag 28 maart 2012 werd ondertekend.

Ondertekenaars waren naast de minister van BZK, de VNG, Aedes, ABU, NBBU, VIA, LTO, Productschap Vee en Vlees (PVV), CNV Vakmensen, FNV Bondgenoten, Stichting Pools Overlegplatform in Nederland (PLON), Regio West-Friesland, en de gemeenten Rotterdam, Den Haag, Vlaardingen, Westland, en Horst aan de Maas. Betrokken regio's: Stadsregio Rotterdam, Stadsgewest Haaglanden, Stadsregio Amsterdam, West Brabant, Limburg, Regio Noord Holland Noord, Samenwerkingsverband Regio Eindhoven en Regio Holland Rijnland. Toenmalig minister Spies van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties sprak van een belangrijk document, "omdat de

ondertekenaars zich met mij maximaal zullen inspannen dat er nog dit jaar op regionaal niveau concrete afspraken worden gemaakt voor het realiseren van meer tijdelijke huisvesting."

Van bestuurders werd verwacht dat zij op dit punt tot concreet beleid en resultaatgerichte afspraken met betrokken partijen in het veld zouden komen. Corporaties en 'andere bonafide huisvesters' werden opgeroepen om hun rol te nemen in het ontwikkelen van (nieuwe) huisvestingsvormen. En werkgevers tot slot moesten hun verantwoordelijkheid nemen door meer de samenwerking te zoeken met huisvesters en ook betrouwbare voorspellingen te doen over het aantal benodigde wooneenheden.

HANDEN EN VOETEN

"Maar ja, in een verklaring kun je niet wonen", parafraseert Johan van der Craats van het Expertisecentrum Flexwonen Arbeidsmigranten de

welbekende uitspraak van Jan Schaefer. Daarom werd samen met de ondertekenaars van de Nationale Verklaring het programma Flexwonen voor arbeidsmigranten ingericht. “Met dat programma worden de ambities uit de verklaring concreet vertaald naar de negen regio’s waar de problemen rond de huisvesting van arbeidsmigranten het grootst zijn”, aldus Van der Craats. “Het expertisecentrum is een vehikel om partijen in de regio, zijnde de gemeenten, de huisvesters en de werkgevers, bij de aanpak daarvan te ondersteunen en te stimuleren.”

Het programma startte al in januari 2012, dus nog voor het ondertekenen van de nationale verklaring. Van der Craats: “Maar dat had alles te maken met het Kamerdebat dat eind 2011 over het rapport van de commissie Lura was gevoerd, en waaruit een sense of urgency sprak. De Tweede Kamer wilde direct actie, om dezelfde fouten met gastarbeiders uit het recente verleden te voorkomen.”

Concreet komt het streven neer op: een groter aanbod van tijdelijke huisvesting, dat sneller toegankelijk is voor de doelgroep en vooral ook van een fatsoenlijke kwaliteit is. “We richten ons vooral op de short en mid stay arbeidsmigranten. Niet op de mensen die van plan zijn om hier een nieuwe toekomst te bouwen en dus langer te verblijven. Die vinden via de reguliere kanalen doorgaans hun weg. Het gaat ons specifiek om mensen die hier op eigen kracht naartoe zijn gekomen of die door het uitzendbureau of de werkgever hierheen zijn gehaald. Ze hebben veelal dringend huisvesting nodig, maar kunnen geen beroep doen op de bestaande structuren, laat staan dat ze op eigen houtje iets kunnen vinden op de Nederlandse woningmarkt. Daardoor zijn arbeidsmigranten in het verleden in situaties en op plekke terecht gekomen waar je ze als samenleving liever niet wil hebben. Op de zwakke plekken in de stad, als groep in leegstaande koopwoningen, of op vakantieparken. Aan die praktijk willen we met elkaar een einde maken.”

ZWAARTEPUNT BIJ CORPORATIES

In eerste instantie lag het zwaartepunt bij de woningcorporaties. Wat ook blijkt uit de Aedes-uitgave ‘Huisvesting arbeidsmigranten - 10 praktijkvoorbeelden’. Daarin wordt opgesomd welke concrete initiatieven de laatste jaren zijn ontplooid die andere partijen tot voorbeeld kunnen strekken. De corporaties blijken in veel gevallen de voornaamste trekker van deze projecten.

Van der Craats: “Woningcorporaties hebben de afgelopen jaren hun weg gezocht en verkend wat de mogelijkheden zijn. Dat heeft geleid tot meerdere projecten, waarvan de belangrijkste goede voorbeelden in de publicatie staan beschreven. Daaruit blijkt wel hoeveel verscheidenheid er is in corporatieland. Sommige corporaties zijn absoluut voor deze groep actief. Maar ik hoor ook corporaties zeggen: de woningmarkt zit op slot, we hebben lange wachtlijsten en we kunnen dus niet specifiek voor deze doelgroep actief zijn. Want dat kunnen we maatschappelijk niet verkopen. Wij proberen in die positie verandering te brengen door te wijzen op het feit dat het niet om arbeidsmigranten alleen gaat, maar in feite om iedereen die woonurgent is. Dus ook om mensen die net zijn gescheiden, om expats, flexwerkers en starters. Het heeft voor een corporatie met andere woorden altijd zin om vormen van flexwonen te organiseren.”

Gaandeweg moet daarin ook de markt zijn verantwoordelijkheid nemen, vindt huidig minister Blok van Wonen en Rijksdienst. Van der Craats: “Met name voor wat betreft de short stay arbeidsmigranten, oftewel de seizoensarbeiders die hier enkele weken tot enkele maanden verblijven, heeft de minister verklaard dat corporaties daar niets te zoeken hebben. Dat soort huisvestingsprojecten werden geoormerkt als zijnde niet-DAEB, dus die kunnen corporaties niet zomaar neerzetten.”

Dat leidde overigens tot de nodige verbazing, omdat een enkele corporatie al in de praktijk bezig was om samen met gemeenten en werkgevers de eerste flexibele woonprojecten te realiseren. Van der Craats: “Partijen hadden er jaren aan gewerkt en net toen de eerste projecten geopend werden, liet Den Haag weten dat dit de eerste maar ook meteen de laatste zouden zijn. Dat leverde wel wat onrust en onduidelijkheid op. Wat verwacht Den Haag nu van corporaties? Inmiddels is er wel meer duidelijkheid. In principe is de markt er voor de short stay concepten en voor woningcorporaties ligt de uitdaging bij mid en long stay concepten.”

De ervaring van het Expertisecentrum is dat ook steeds meer marktpartijen zich beginnen te roeren. In mei 2013 werd er zelfs een speciale vereniging voor opgericht: de Vereniging Huisvesters Arbeidsmigranten (VHA). Daarin zijn marktpartijen verenigd die zich

richten op het aanbieden van goede en fatsoenlijke huisvesting voor arbeidsmigranten.

Om te kunnen bepalen wat goede en fatsoenlijke huisvesting is, is er een speciaal keurmerk in het leven geroepen, dat wordt beheerd door de Stichting Normering Flexwonen (SNF). De eerste keurmerken werden in december 2013 door minister Blok uitgereikt aan de uitzendbureaus Aldiver, Bikkel, Hobij, Sherpa Force, SUIT, Synergie, Technicall en de huisvestingsbureaus Work&Stay en RIEFF.

“Het lidmaatschap van de vereniging is gekoppeld aan het bezit van het keurmerk”, weet Van der Craats. “En wij benadrukken in onze contacten met gemeenten en werkgevers ook dat zij alleen met partijen in zee zouden moeten gaan die dit keurmerk mogen voeren. Niet in de laatste plaats omdat daarmee ook de gemeente als toezichthouder wordt ontlast.”

“Een aantal regio's is goed op koers, andere moeten een stevige extra inzet leveren.”

VOORUITGANG GEBOEKT

In oktober vorig jaar meldde minister Blok dan ook aan de Tweede Kamer dat er inmiddels de nodige vooruitgang wordt geboekt in het merendeel van de negen betrokken regio's. Er zijn ambassadeurs- en aanjaagteams aan de slag gegaan, bestaande uit een wethouder, een corporatiebestuurder en een ondernemer, om zodanige condities in de regio te scheppen dat er bestuurlijke afspraken kunnen worden gemaakt. In een aantal gevallen wordt getracht om via behoefteterminen in kaart te brengen hoeveel woonruimte de individuele regio's nodig hebben. Soms werken provincies en gemeenten al concreet aan het versoepelen van de huisvestingsregels. En in diverse regio's worden ook nieuwe projecten opgestart. Blok concludeert dan ook in zijn brief: “Een aantal regio's is goed op koers, andere moeten een stevige extra inzet leveren.”

Datzelfde beeld heeft Van der Craats. “Ik ben er zelf best positief over. In alle regio's staat het onderwerp in ieder geval stevig op de agenda. In het gros van de regio's zijn bestuurlijke afspraken gemaakt in het besef dat er iets moet gebeuren. Tegelijkertijd is echter ook het besef aanwezig dat we er nog niet zijn. De vertaling van voornemens naar concrete projecten blijkt lastig. Het is en blijft maatschappelijk een zeer weerbarstig thema. Er zijn corporaties die aangeven het onvoorstelbaar te vinden hoe heftig de omgeving reageert op de aankondiging van plannen om deze doelgroepen te huisvesten. Dan kunnen wij die omwonenden wel wijzen op macro-economisch onderzoek waaruit blijkt dat iedere arbeidsmigrant ons 1.800 euro per jaar oplevert (zoals de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid begin dit jaar nog deed in een policy brief over Bulgaren en Roemenen, EH), maar daar hebben mensen persoonlijk geen enkele boodschap aan.”

Volgens Merken onderstreept dat alleen maar de noodzaak om dit soort projecten op een totaal andere wijze onder de aandacht van de naaste omgeving te brengen. “In de eerste plaats moet duidelijk zijn dat arbeidsmigratie een gegeven is. We moeten niet de illusie hebben dat er een einde komt aan de instroom van arbeidsmigranten. De omvang ervan en de samenstelling van de groep veranderen in de loop der tijd, maar de behoefte aan tijdelijke huisvesting zal altijd blijven bestaan. Het is in feite een permanente tijdelijkheid. En daar zullen we als samenleving mee moeten leren omgaan.”

Vervolgens is het zaak om die samenleving op adequate wijze te informeren over de huisvestingsplannen die je hebt. “Maak vooral niet de

fout door te kiezen voor een informatiebijeenkomst, waarvoor een grote groep buurtbewoners wordt uitgenodigd. Want daar komen vooral de mensen op af die het niet zien zitten. En die krijgen dan de overhand in de discussie, waardoor je in feite je eigen weerstand aan het organiseren bent. Wij hebben voor een van onze projecten een inlooppiddag georganiseerd, waar alle betrokken partijen aanwezig waren om te laten zien wat we precies gingen doen. Daarmee voorkwamen we dat er een grote groepsdiscussie zou ontstaan en het stelde ons in staat om de mensen persoonlijk voor te lichten over wat er zou gebeuren. Door op deze manier met de mensen over het project te communiceren hebben we er uiteindelijk geen enkel bezwaar over binnengekregen.”

DOOR OP DE INGESLAGEN WEG

Wonen Limburg gaat dus gewoon verder op de ingeslagen weg. Sterker nog: een nieuw mid stay huisvestingsproject in Panningen, bestaande uit twintig appartementen, staat alweer op het punt van oplevering. Wonen Limburg trekt hierin samen op met de gemeente Peel en Maas en Neptunus, bouwer van tenten en demontabele gebouwen. “De gemeente investeert in de infrastructuur, Wonen Limburg brengt de grond in en neemt het beheer van het complex op zich en Neptunus zet het gebouw neer en blijft daarvan ook de eigenaar”, aldus Merken. “Neptunus is een innovatieve partij, die wel brood ziet in deze vorm van huisvesting. Het is ook extreem duurzaam, want zo weer te demonteren en te hergebruiken. Met dat soort investeerders gaan wij graag in zee.”

Maar er is meer. “We gaan ook werken - ondanks dat het formeel nog niet is toegestaan - aan de ontwikkeling van een mid stay huisvestingsconcept, gekoppeld aan tijdelijke huurcontracten. Dat wordt een experiment, waarvan we hopen dat het de doorstroming zal bevorderen.”

En dan is er nog het regionale bemiddelingspunt, waarvoor de concrete plannen in mei bekend zullen worden gemaakt. “Daarin willen we vraag en aanbod voor urgente woningzoekenden, onder wie de arbeidsmigranten, bij elkaar brengen. Of dat aanbod nu van een woningcorporatie komt, van een commerciële huisvester of dat het een particulier betreft, die zijn woning niet verkocht krijgt. Zolang het maar aan de gestelde kwaliteitseisen voldoet.”

Het is vooralsnog een regionale proef, die mede wordt gefinancierd door de uitzendbureaus, een aantal gemeenten, commerciële huisvesters, de provincie, het ministerie van BZK en Platform31. En als het aanslaat zou het wel eens landelijk navolging kunnen krijgen. Merken: “Ook al omdat hier natuurlijk een schat aan informatie is uit te halen.” Het zijn hoopgevende geluiden, vindt Van der Craats. “En het onderstreept dat er sinds 2011 echt heel veel in beweging is gekomen. Tegelijkertijd mogen we de aandacht niet laten verslappen. Er zijn namelijk ook nog altijd heel veel misstanden, dat moeten we nu eenmaal onder ogen zien. Het is niet voor niets dat de vakbonden daar nog regelmatig melding van maken. We hebben elkaar de komende jaren dus nog hard nodig. Als we nu zouden stoppen is de kans dat het thema weer van de agenda verdwijnt zeer groot. Te groot, naar mijn idee. We moeten elkaar bij de les houden en doorgaan op de ingeslagen weg. Als dat gebeurt, heb ik er alle vertrouwen in dat het uiteindelijk goed komt.”

Meer informatie: www.flexwonenarbeidsmigranten.nl